

УДК 94:341.71(438:560)“15”:929.52

Олександр КУЧИК, Олег ЦЕБЕНКО

ГЕРБУРТИ В ПОЛЬСЬКО-ТУРЕЦЬКІЙ ДИПЛОМАТІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVI ст.

Розглянуто історію становлення польсько-турецьких відносин у контексті трансформації системи міжнародних відносин у регіоні Південно-Східної Європи. Акцентовано увагу на дипломатичній діяльності Миколая Гербурта та Яна Щасного в складі польських посольств до європейських держав. Проаналізовано особливості дипломатичного етикету та ведення переговорів з представниками іноземних держав. Розкрито характер польської дипломатії другої половини XVI ст. та її взаємозумовленість із процесами становлення нової системи міждержавних відносин в Європі.

Ключові слова: посольська місія, Туреччина, Річ Посполита, Ян Щасний Гербурт.

Протягом XVI ст. у системі міждержавних відносин відбувалися доволі динамічні зміни. То був час становлення польської державності в умовах творення польсько-литовського об'єднання. У зазначений період змінюється розстановка сил на міжнародній арені. З одного боку, зміцнення Польщі, а з іншого, – усе більшу роль у регіоні починають відігравати Туреччина та Кримський ханат. І хоча відносини між Польщею та Туреччиною протягом XVI ст. і мали відносно миролюбний характер, усе ж з'являється ще один чинник в особі Московського князівства. Це змусило польську владу звернути увагу на політику в східноєвропейському регіоні, де основними гравцями стають, власне, Москва, Туреччина, Крим, Запорізька Січ, Молдавія та Річ Посполита. З огляду на це, привертає увагу аналіз польсько-турецьких відносин у контексті реалізації геополітичних інтересів Польщі в регіоні. Зростаюча загроза з боку Великого князівства Московського, а також неврегульована внутрішньополітична ситуація в державі схилили польських володарів до проведення політики нейтралітету стосовно Туреччини. Проявом цього було, між іншим, стримування короля Сигізмунда Старого від тісної співпраці з Габсбургами під час чергових турецьких наїздів на Угорщину. Існування постійних суперечок з Кримським ханатом і Молдавією, що були польськими сусідами й водночас перебували у васальній залежності від Туреччини, часті татарські набіги, натхненниками яких була Туреччина, перекреслювали наміри Польщі надати допомогу Угорщині. Принципова зміна головних напрямів польської закордонної політики принесла укладення Люблінської унії 1569 р. Річ Посполита стала в цей період частиною велелюдного організму з кордонами, що знаходилися під постійною загрозою з боку Туреччини та Московського князівства.

У другій половині XVI ст. з'явився ще один чинник, який істотно впливав на формування польсько-турецьких відносин. Це було запорізьке козацтво, яке, відбиваючи численні татарські набіги, часто проникало на територію Кримського ханату. Із цього приводу польський сейм у 1590 р. ухвалив рішення відносно запорізьких козаків й України, яке, між іншим, заборонило козакам залишати територію Речі Посполитої й здійснювати збройні походи проти сусідніх держав. Порушення козаками цих умов нерідко викликало обурення турецького султана та погрози на адресу Речі Посполитої, що загострювало стосунки Польщі з Туреччиною. Турецький султан уважав, що Польща повинна контролювати дії козаків, які були підданими польського короля. У цей період спостерігалось деяке внутрішнє ослаблення Речі Посполитої, чим Туреччина намагалася скористатися. Своєю чергою, польська шляхта прагнула до конфронтації з ісламською Туреччиною, мотивуючи це популярним на той час поглядом, що визначав Польщі місце “передмур'я християнства, яке має охороняти Європу перед наступом ісламу”¹.

Вступ у 1576 р. на польський трон С.Баторія створив передумови для антитурецької політики Польщі. На перших порах внутрішня ситуація, конфлікти із шляхтою й Великим князівством Московським не сприяли приготуванню короля до можливого вирішального удару по Туреччині. Відомо, що Стефан Баторій планував визволення Угорщини, однак уникав поспішних дій. Королівські плани остаточної перемоги над Великим князівством Московським, а в

майбутньому – удар по Османській імперії підтримував також Папа Римський Сікст V (лат. Siktus P.P.; 24.04.1585–27.07.1590)².

В умовах правління короля С.Баторія в 1583 р. сталася подія, яка могла спричинити збройний конфлікт між Туреччиною й Польською Короною. Цією подією було вбивство польського дипломата Якуба Підлодовського (1549–1583), який, завдяки родинним зв'язкам з польським поетом епохи Ренесансу, королівським секретарем Яном Кохановським, перейшов на службу до короля С.Баторія. Він брав участь у військових походах Стефана Баторія, зокрема, у період другого московського походу. Якуб Підлодовський був направлений у 1583 р. як польський посол до Туреччини з офіційною торговельною метою, але одночасно отримав завдання з'ясувати суспільні настрої в Туреччині, зібрати інформацію про становище султанських військ. Про отриману інформацію він повідомив канцлера Я.Замойського листом від 11 травня 1583 р. з м. Тягиня (м. Бендери, Молдова). Але при цьому Я.Підлодовський не дуже вдало виконав доручене йому завдання й був запідозрений у шпигунстві. Повертаючись до Польщі, біля міста Адріанополя (м. Едірна, Туреччина) зазнав нападу й був убитий ніби без відома султана. Убивство Я.Підлодовського в деяких колах було потрактоване як своєрідна помста Туреччини за зруйнування козаками фортеці Ягорлик (Молдова) і спалення Тягині, що викликало досить широкий резонанс у польській державі й за її межами. Про нього, зокрема, згадував Папа Григорій XIII (1572–1585) під час аудієнції, наданої польському послу в Римі Стефанові Решку 24.01.1584 р. У Польщі вбивство посла Я.Підлодовського вважалося за образу, виражену народові й королю. В антитурецькій пропаганді ця подія послужила аргументом військових намірів Туреччини проти Польщі. Убивство обговорювалося на вальному сеймі 1584 р. у Варшаві. Урешті, у серпні 1584 р. С.Баторій скликав у Любліні нараду сенаторів, предметом якої було визначення шляхів розв'язання істотних проблем політичного характеру. Королівський секретар, сандомирський військовий (1579–1584) Ян Кохановський прибув до Любліна з метою переконати короля й сенаторів утрутитися в справу покарання вбивць родича Я.Підлодовського. До них також відносили відомий рід Гербуртів, що відіграв значну роль у розвитку зовнішньополітичної діяльності Речі Посполитої*.

Ураховуючи суспільну думку в державі, а також рішення Варшавського сейму 1584 р. і з'їзду сенаторів у Любліні, король Стефан Баторій направив до султана Мурада III (1574–1595) у 1584 р. посольську делегацію в складі літинського старости, королівського ротмістра Станіслава Ляща, галицького підкоморія, королівського ротмістра Миколая Гербурта з Дедилова та королівського підчашого Миколая Чижевського. Королівські послы вимагали в султана покарання вбивць польського посла Якуба Підлодовського. У листі, якого було вручено послам, містилося завдання “відновлення зруйнованих замків, покарання винуватців, а навіть усунення козаків з України, повернення часток звільнення полонених”. У разі неприйняття цих умов застережено, що це належить “сприйняти як замасковану погрозу війни”. Своєю чергою, польські послы, які не хотіли порушувати умов, викладених в інструкціях, направили Миколая Чижевського до короля для узгодження поставлених Туреччиною застережень. Побоюючись розгортання збройного конфлікту, Стефан Баторій погодився на вимоги турецької сторони й пообіцяв султанові покарати козаків за їхні дії. Султан Мурад III, у свою чергу, зобов'язався провести слідство в справі вбивства польського посла, що, однак, виконано не було. Але збройного конфлікту на цей раз удалося уникнути³.

Мабуть, найкolorитнішою фігурою в польській дипломатії з роду Гербуртів був Ян Щасний Гербурт (1567–1616)⁴. Будучи високоосвіченою людиною, у 1579 р. він вступив до Краківської академії⁵, а з 1583 р. продовжив навчання в університеті міста Інголштадт (Німеччина, Баварія), де здобував знання під керівництвом відомого філолога Роберта Турнера. З

* Слід нагадати, що рід Гербуртів у результаті одруження в 1498 р. Дороти Гербурт з равським підстолюєм (1508 р.), сандомирським земським писарем (1509 р.) Збігневом Підлодовським перебував у родинних відносинах з родом Підлодовських. Мабуть, із цих міркувань король Стефан Баторій направив Миколая Гербурта з Дедилова в складі польської делегації в 1583 р. до Константинополя з метою встановлення убивства польського посла Якуба Підлодовського [6. – Т. IX. – I. – S. 449.].

Інголштадту виїхав на навчання до Парижа. Після повернення додому став прихильником канцлера Я.Замойського. Як уже зазначалося вище, політична ситуація в Європі в цей період була складною. Захиталася могутність Османської імперії, що створило Речі Посполитій добру нагоду змінити статус кво у відносинах з нею на свою користь. Однак разом зі смертю короля С.Баторія в грудні 1586 р. пішли в забуття його плани польсько-турецької війни. Одночасно загострилися польсько-австрійські відносини.

Вибори нового короля, що відбулися в 1587 р. супроводжувалися конфліктом між Яном Замойським, який підтримував кандидатури з династії Вазів, і родом Зборовських, що підтримував вибір кандидатури Габсбургів. За таких умов, 19 серпня 1587 р. більшість senatorів разом з главою католицької церкви Польщі С.Карнковським обрали новим королем 21-річного шведського королевича Сигізмунда, сина Яна Вази й Катерини Ягайлонки.

У цей період Ян Щасний Гербурт виконував перше посольське доручення з вказівки Яна Замойського й королеви Анни Ягеллонки (1523–1596). У 1587 р. про обрання королем Сигізмунда Вази повідомила посольська місія на чолі з мостиським старостою Яном Щасним Гербуртом⁶. Сеймом було визначено “достойних людей, які мали вітати номінанта в Гданську”: перемиського єпископа В.Барановського, каліського воєводу П.Томицького, коронного підскарбія Я.Дульського, равського каштеляна М.Фірлея, радомського каштеляна Ю.Мнішха, маршалка великого коронного А.Опалинського⁷. Сигізмунд III Ваза разом зі свитою прибув 7 жовтня 1587 р. до Оливи (р-н Гданська, Польща), де підписав пакти-конвенти, після чого Я.Дульський проголосив його королем. Згодом 27 грудня 1587 р., у Кракові у Вавельській катедрі його було короновано на польського короля главою католицької церкви Польщі С.Карнковським. Коронний гетьман Ян Замойський і його палкий прихильник Ян Щасний Гербурт опинилися на боці нового короля. Водночас коронація не зняла суперечностей з австрійським ерцгерцогством. Намагання австрійського ерцгерцога Максиміліана II Габсбурга (1558–1618) посісти в 1587 р. польський трон стали джерелом суперечки між Священною Римською імперією та Річчю Посполитою. Ситуацію частково полегшила перемога Яна Замойського під Бичиною (24.01.1588), під час якої було взято в полон ерцгерцога. Одночасно до Риму був направлений надзвичайний посол, королівський секретар Станіслав Решка, який мав докласти зусиль для здобуття прихильності Папи Сікста V. Аудієнція з ним відбулася 9 травня 1588 р., у ході якої було висунуто вимогу звільнення з полону ерцгерцога замість визнання королівського титулу Сигізмунда II. Проведені згодом переговори між польським посольством і представниками Священної Римської імперії увінчалися укладенням битомсько-бендзинського миру, який закріпив мирні стосунки між Річчю Посполитою та Священною Римською імперією. Ці домовленості призвели до зближення Речі Посполитої й Священної Римської імперії, але зумовили зміни у відносинах між Польщею і Туреччиною. Про це, зокрема, було офіційно повідомлено польського посла Павла Уханського в 1590 р.

Важливим для Речі Посполитої залишалось завдання збереження миру з Туреччиною, але під впливом досить активної військової експансії українського козацтва зреалізувати це завдання було складно. Так, у 1589 р. під час успішного військового рейду на чорноморське узбережжя козаки спалили татарську твердиню Козлів і належні до Туреччини Очаків, Білгород і Бендери. Але знову ж війни вдалося уникнути. Щоправда, Польща, не відмовляючись від залагодження конфлікту мирним шляхом, робила кроки пошуків союзників у майбутній війні.

Польський посол у Римі Станіслав Решка отримав завдання здобути підтримку Папи Римського, імператора Священної Римської імперії Рудольфа II, представників Венеціанської республіки й волоських князів. У 1589 р. з посольською місією до Риму відбув Ян Щасний Гербурт⁸. Польські послы звернулися до Папи Сікста V й отримали аудієнцію 25 травня 1590 р. Але папа недооцінив важливість цієї справи: “Турки зараз не є такі сильні, щоби були для Польщі загрозою”⁹.

Така відповідь не перешкодила тому, що легати й нунції, перш за все Іпполіто Алдобрандіні, від 1595 р. – Ірманіцо Маласпіна, а також Енріко Гастано залишилися натхненниками створення антитурецького союзу. Справжній мотив стриманої позиції папи, що не давав відкритої відповіді, був висловлений польським дипломатам через венеціанського посла: “На той час не були так готові і не так забезпечені”¹⁰. Посол вручив лист Сигізмунду III, який польські

посли переслали згодом венеціанською поштою. Кілька днів потому посол Рудольф II висловився, “що умовою виходу з пасивного страху був би початок війни, у якій Річ Посполита здобула би значну перемогу, коли б Пан Біг допоміг, щоби із цього приводу інші християнські держави нині всі разом обрушилися на цього ворога, бо тепер кожному наодинці страшно від його могутності”¹¹.

Але антитурецькі порозуміння між Прагою й Краковом були за тих історичних умов неможливими. Річ Посполита намагалася зберегти мир з Туреччиною. Невдовзі з Праги вирушило посольство до Кракова, щоб схилити Польщу до укладення союзу проти Туреччини. Оскільки король Польщі перебував у цей період у Швеції, сенат надав послам короля Чехії Рудольфа II неоднозначні відповіді. Замоїський також “дипломатично” позбувся їх порадами утворення великої антитурецької коаліції за участю Іспанії, Москви й Персії. Ян Щасний Гербурт стосовно королівських послів на переговорах зайняв негативну позицію¹².

У зазначений історичний період на українських землях розпочалося повстання під проводом Северина Наливайка. Найпомітнішими подіями повстання козаків були молдавські походи 1594–1595 рр., які слід розглядати в зовнішньополітичному контексті¹³.

Ім'я Северина Наливайка стало відомим із часів укладення запорізькими козаками договору з послом імператора Рудольфа II Еріхом Лясотою, який за дорученням імператора в 1594 р. відвідав Запорізьку Січ з метою залучення козаків до широкої антитурецької коаліції. Австрійський дипломат Лясота фон Стеблау Еріх (1550–1616) характеризує козаків як хоробрих і підприємливих людей, які з юних років вивчають військову справу. У ході своїх спостережень Лясота дійшов висновку, що Запорізька Січ користувалася великим впливом не лише в Україні, й на території всієї Польщі¹⁴. Уклавши договір, козаки протягом 1594–1595 рр. здійснили три походи проти турків та їхніх союзників – татар. Імператор Рудольф II ще наприкінці лютого 1594 р. просив за посередництвом власного посла уряд Речі Посполитої, щоби той не пропускав через свої володіння турецьких союзників – татар. Тоді ж прислав свого посла до поляків і турецький султан з проханням пропустити татар на шляху до Угорщини через територію України. Поляки відмовили Туреччині, але, незважаючи на відмову, татари все ж таки зібралися в намічений похід. Своєю чергою, Северин Наливайко з дозволу князя Костянтина Острозького повідомив про це в листі коронного гетьмана Яна Замоїського й запропонував йому свою допомогу в протидії татарам у їхніх намірах з'єднатися з турками. Водночас Наливайко задекларував намір проводити військові дії тільки за згоди з гетьманом. Ян Замоїський у відповідь направив до козаків свого посла Яна Щасного Гербурта з листом, у якому закликав козаків до протидії намірам татар¹⁵. Наприкінці червня 1594 р. Северин Наливайко виступив з козаками проти татар, які проходили через територію України. Тим часом татари 2 липня 1594 р. вторглися на територію Покуття, пограбували й спалили прикордонні містечка Снятин, Коломию й Обертин. Коронний гетьман перекрив їм шлях 9 липня під Самбором. Але хан Газі-Герей II не мав наміру воювати з поляками, і вночі відступив у напрямку угорського кордону.

Проаналізувавши вищезгадані події, можна з упевненістю твердити, що під час своєї посольської місії в Україну Ян Щасний Гербурт зустрічався з австрійським дипломатом Еріхом Лясотою, а також побував на Запорізькій Січі. Про це свідчать написані ним згодом твори під враженням посольської місії в 1594 р. в Україну. Перебуваючи після так званого бунту Зебжидовського в краківській тюрмі, він написав працю “Про перемогу козаків над татарами”. Ян Щасний побачив у козаках силу, здатну поважно впливати на хід політичних і військових подій. Згодом з-під його пера виходить праця “Діалог про оборону України”. У ній уперше оприлюднено думку, що для ефективної відсічі турецької й татарської експансії необхідні довготривалі союзницькі зв'язки із запорізькими козаками. Подальші події показали правильність цієї думки¹⁶. Водночас, говорячи про силу та зростаючу могутність Січі, слід брати до уваги небажання польських королів офіційно визнавати козаків силою, що може врятувати Річ Посполиту від Туреччини. Тим часом, у Східній Європі розгорталася жвава дипломатична боротьба.

Уже в серпні 1594 р. Рудольф II схилив молдавського господаря Арона Тирана (1591–1595) до визнання його держави частиною Римської імперії. Але це порушувало інтереси як Туреччини, так і Польщі, яка мала претензії до Молдавії. Імператор залучив на свій бік непередбачуваного семигородського князя Сигізмунда Баторія (1588–1601). Останній одружився з

княжною з роду Габсбургів і 28 січня 1595 р. уклав у Празі союз з імператором, визнаючи себе його васалом. Незабаром він заявив претензії до керівництва всіма наддунайськими князівствами. Через те, що визнав його тільки волоський господар Михайло Хоробрий (1593–1601), Сигізмунд Баторій вирішив розправитися з Молдавією. Господар Арон Тиран воював навесні 1594 р. з козаками, а згодом у союзі з ними боровся проти татар. У лютому 1595 р. він звернувся про допомогу до Речі Посполитої. У цей період польський сейм дебатував над антитурецьким союзом з імператором. Наполегливість австрійського ерцгерцога Максиміліана III Габсбурга (1558–1618), який не хотів відмовлятися від претензій на польський трон, а також відмова Замойського, що вказувало на слабкість габсбурзького союзника, нівелювали потенційний договір. Гетьман форсував план уряду щодо наступу на татар власними силами й розв'язання конфлікту на півдні відповідно до інтересів Речі Посполитої. Підтримував його в цьому король Сигізмунд III, а перешкоджали – глава католицької церкви Польщі Станіслав Карнковський і шляхта. Ситуація змінилася навесні 1595 р., коли Сигізмунд Баторій підбурих до бунту в Молдавії Стефана Розвана (1595), який проголосив себе новим господарем Молдавії і васалом Баторія. Але турецький султан Мегмед III вирішив усунути князів.

Навесні 1595 р. султан Мегмед III (1595–1603) призначив новим господарем Молдавії султанського фаворита Богдана, а саму Молдавію прагнув перетворити на турецьку провінцію. Річ Посполита не могла бездіяльно дивитися на турецькі заходи в Молдавії. Для Замойського було зрозуміло, що загарбання турками Молдавії створювало безпосередню загрозу для самої Польщі вздовж південного кордону. Як тільки в Молдавії виникла політична порожнеча, гетьман негайно прагнув нею скористатися. Замойський написав листа до Сінан-паші, у якому запевнив, що не порушить миру з Туреччиною, але не дозволить перетворити Молдавію в турецьку провінцію¹⁷. Гетьман вирушив з військом і зупинився над Прутом, де його зустріло посольство молдавських бояр, що звернулося з проханням про призначення молдавського господаря. Гетьман указав на родовитого молдаванина, Єремію Могилу, що перебував у польському обози, спорідненого з магнатськими родами Потоцьких і Вишневецьких. Першого вересня бояри вибрали Єремію Могилу на престол, а три дні поспіль новий господар присягнув на вірність Речі Посполитій. Замойський зайняв Ясси, столицю Молдавії, і урочисто впровадив Єремію Могилу на престол. У молдавському поході Замойського й в урочистостях в Яссах узяв участь Ян Щасний Гербурт. Єремія Могила у виданому 21 серпня 1595 р. в Яссах акті зобов'язувався дбати про збереження дружніх стосунків між Польщею й Туреччиною¹⁸.

Тим часом у жовтні дійшло до битви польських і турецьких військ під Цецорою (21.X.1595 р.). Але ще того самого дня обидві сторони запропонували мирні переговори. З польської сторони переговори проводили великий гетьман коронний Ян Замойський, гетьман польний коронний Станіслав Жолкевський, галицький каштелян Станіслав Гульський, мостиський староста Ян Щасний Гербурт і коронний референт Ян Данилович. У результаті переговорів було укладено договір між Яном Замойським і турецьким пашою Ахмедом, намісником султана, за участю хана Газі-Геряя II (1588–1596; 1596–1607), що гарантував Могилі господарський стіл. Одночасно договір передбачав делегування до Стамбула посла для відновлення примирення¹⁹. Замойський діяв, маючи повноваження на такі переговори й укладення угоди польського сейму (21 листопада 1595 р.).

Зрештою, до Стамбула вирушили відповідно до прийнятих рішень, досягнутих під Цецорою, польські послы: галицький каштелян Станіслав Гульський і мостиський староста Ян Щасний Гербурт. Послы прибули до Стамбула навесні 1596 р. У ході переговорів згадали про бажання Речі Посполитої зберегти з Туреччиною приязні відносини, але насамперед домагалися від Туреччини поступок на території Молдавії. Послы наполягали, щоб султан визнав Молдавію васалом Польщі, або, принаймні, прагнули отримати гарантії, що Молдавія не буде втягнута в територіальні володіння турецького султана: “В Молдавії ніколи паша не був поставлений”. Вдочас вони наполягали, щоб султан дозволив Молдавії платити данину не Високій Порті, а Речі Посполитій, якщо не на постійній основі, то хоча б на декілька років²⁰. Цю вимогу вони мотивували фактом, що внесення господарями Молдавії оплат до султанської скарбниці було фактично поступкою з боку польських королів. Сигізмунд III твердив, що “молдавська земля належить до корони, а її володарі були васалами польських королів”²¹.

Султан погодився з умовою – після захоплення Семигорода призначити воєводу, який мусив бути християнином. Погодився він також підтвердити визначену за Сигізмунда Старого й Сулеймана Пишного лінію кордону по Дністру. Зрештою, султан наказав скласти акт примирення й видати його послам²².

Невдовзі польський король знову залучив Яна Щасного до нової місії. Рішення вислати чергового посла Яна Щасного Гербурта (його інструкція була під датою 8.V.1598 р.) виникло, насамперед, через побоювання турецьких військ. Крім того, посол мав ще раз підняти “молдавське питання”, вирішити яке раніше не вдалося²³.

Гербурт добився відновлення союзу, збереження прав купців, на яких не будуть накладатися нові мита, прав для полонених, які зберегли християнську віру. Щодо Молдавії, султан затвердив перехід влади до Єремії Могили й дозволив, аби його наступником був син Михайло. Під час переговорів султан застеріг, що данина повинна платитися до турецької скарбниці. Між тим, Сигізмунд Ваза міг призначити на господарський стіл володаря, але затвердити вибір мав Мурад III. “Польський король на господарство має порадити і призначити такого чоловіка, який би вмів приязні відносини між панами зберігати, султану має подавати хоругви”²⁴. В акті примирення 1598 р. Туреччина намагалася створити можливість накладання нових мит і податків на купців. Ян Щасний Гербурт добився збереження цілісності прав у незмінному вигляді – “узгоджене мито повинні тільки платити”²⁵. Завдання він виконав, що не перешкодило туркам у 1622 р. спробувати обкласти купців новим митом. Стосовно Молдавії, мала панувати прихильна до Польщі династія Могил, яка одночасно визнавала верховенство султана. Поступливість турків пов’язувалася тривалою війною з Габсбургами, яка продовжувалася до 1606 р.

Сигізмунд Баторій подав протести до імператорського та папського двору. Папа Климент VIII (1592–1605) пробачив Польщі, коли отримав інформацію про підписання унії з православним християнством у Бресті взимку 1595–1596 рр. Водночас Габсбурги звернулися до свого потенційного союзника – російського царя Федора Івановича (1584–1598).

Як свідчить поданий матеріал, польська дипломатія відіграла важливу роль у формуванні зовнішньої політики Речі Посполитої у відносинах з Туреччиною та Татарським ханатом. Особливо це стосується збереження польських впливів у Молдавії, яка була південним сусідом Польщі й займала важливе стратегічне положення в Південно-Східній Європі.

Для Речі Посполитої було важливим зберегти своє верховенство в цьому важливому регіоні. Канцлер Польщі й підпорядкована йому дипломатична служба успішно справилися з вирішенням проблемних питань у відносинах з Туреччиною й Кримським ханатом. Після успішного Молдавського походу 1595 р. і вдалих дипломатичних переговорів у Стамбулі та Москві польським впливам у Молдові вже ніщо не загрозувало. Вагомим фактором другої половини XVI ст. було зародження дипломатії Запорізької Січі, представники якої вели активні переговори з дипломатами Священної Римської імперії та Речі Посполитої. Симптоматично, що в усіх цих заходах Речі Посполитої брав участь Ян Щасний Гербурт, українець за походженням по материнській лінії з Дройовських, мостиський і вишенський староста, посол вальних сеймів від перемишльської землі. А також письменник і видавець, який, усупереч тогочасній офіційній думці урядовців Речі Посполитої, гідно оцінив мужність, силу й гідність українських козаків.

1. Dzeduszycki Kl. Jan Herburt, Kasztelan Sanocki / K. Dzeduszycki. – Lwów, 1879. – S. 22.

2. Botatynski L. Stefan Batory i plan ligi przeciw Turkom / L. Botatynski L. – Kraków, 1903. – Т. XLIV. – S. 313.

3. Wojcik Z. Historia dyplomacji polskiej 1572–1795 / Z. Wojcik. – Warszawa, 1982. – Т. II. – S. 117.

4. Havelka Antoni – Heryng Teodor. Polski slownik biograficzny. – Wroclaw ; Warszawa ; Kraków, 1960–1961. – Т. IX. – S. 443–445.

5. Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. – Kraków, 1887. – Т. I–III. – S. 114.

6. Wojcik Z. Historia dyplomacji polskiej 1572–1795 / Z. Wojcik. – Warszawa, 1982. – Т. II. – S. 73.

7. Там само. – S. 73.

8. Там само. – S. 443.

9. Там само. – S. 117.

10. Там само.

11. Там само.

12. Heidenstein R. Zycie J. Zamoyskiego, kanclerza i hetmana / R. Heidenstein. – Warszawa, 1775. – S. 308.
13. Енциклопедія історії України. – К. : Наук. думка, 2010. – Т. 7. – С. 164.
14. Енциклопедія історії України. – К. : Наук. думка, 2009. – Т. 6. – С. 405.
15. Hawelka Antoni – Heryng Teodor. Polski slownik biograficzny. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków, 1960–1961. – Т. IX. – S. 445.
16. Słownik biograficzny pracowników Książki polskiej. Zeszyt próbny. – Łódź, 1958. – S. 259.
17. Heidenstein R. Zycie J. Zamoyskiego, kanclerza i hetmana / R. Heidenstein. – Warszawa, 1775. – S. 308.
18. Wojcik Z. Historia dyplomacji polskiej 1572–1795 / Z. Wojcik. – Warszawa, 1982. – Т. II. – S. 117.
19. Там само.
20. Там само.
21. Там само.
22. Там само. – S. 131.
23. Там само.
24. Там само.
25. Там само.

Рассмотрено формирование польско-турецких взаимоотношений в контексте процессов трансформации системы международных отношений в Юго-Восточной Европе. Внимание акцентировано на дипломатической деятельности Николая и Яна Щасного Гербуртов в составе польских посольских миссий в европейских странах. Дан анализ особенностей дипломатического этикета и процесса ведения переговоров с представителями иностранных государств. Раскрыт характер польской дипломатии второй половины XVI века в контексте процессов формирования новой системы межгосударственных отношений.

Ключевые слова: посольская миссия, Турция, Польша, Ян Щасный Гербурт.

The history of formation of the Polish-Ottoman relations in the context of transformation of the system of international relations in South-Eastern Europe is considered. The diplomatic activities of Mikolay Herburt and Jan Szczasny in the Polish embassies are highlighted. The peculiarities of diplomatic etiquette and negotiating with foreign representatives are analyzed. The character of Polish diplomacy of the XVI century and its interdependence with the processes of establishing the new system of interstate relations in Europe are revealed.

Keywords: diplomatic mission, Turkey, Poland, Jan Szczasny Herburt.

УДК 94(477.43/44)

Михайло СИГИДИН

ПОДІЛЛЯ В ПОЛІТИЧНИХ ПЛАНАХ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО*

У статті висвітлюються роль і місце Подільського регіону (у межах Подільського, Брацлавського воєводства, Терехівського повіту Руського воєводства, або т. зв. Галицького Поділля) у політичних планах Б.Хмельницького на різних етапах Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. Особлива увага фокусується на регіональній самобутності та специфіці Поділля як пограничного регіону, де пересікалися політичні й економічні інтереси різних країн і правителів, що надавало надзвичайної гостроти та динаміки військово-політичним і державотворчим процесам, визначало виняткову роль регіону.

Ключові слова: Поділля, Подільський регіон, Брацлавщина, Галицьке Поділля, Богдан Хмельницький.

Складна геополітична ситуація, у якій опинилась Українська козацька держава після Батозької битви, засвідчувала, з одного боку, уперте небажання польського уряду шукати примирення з козаками на умовах Зборівського договору, як це пропонував зробити Б.Хмельницький, форсування курсу на збройну ескалацію й повну ліквідацію Української держави¹, з

* Продовження. Початок статті див.: Галичина. – 2012. – № 20–21. – С. 94–101.